

СТО И ДВАДЕСЕТ ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА БОРИС ЙОЦОВ (1894 – 1945)

ПРОФ. БОРИС ЙОЦОВ И СПИСАНИЕ „РОДИНА“ (БИО-БИБЛИОГРАФСКА ПРЕЗЕНТАЦИЯ)

За проф. д-р Борис Йоцов до 10 ноември 1989 г. не говореха дори светилата в литературната наука, нито негови следовници, колеги, студенти. В кабинета му в Софийския университет липсваше портретът му, името му беше табу, никой от преподавателите не смееше да каже, че тук е работил и той.

Роден е във Враца на 8 февруари 1894 г.¹ Завършва славянска филология в Софийския университет през 1916 г., където негови преподаватели са професорите Иван Шишманов, Боян Пенев, д-р Кръстьо Кръстев. След като се дипломира, допълва образованието си с правни науки през 1920 г. За кратко време е учител по литература в Първа и Трета софийска мъжка гимназия, след което става асистент на проф. Боян Пенев по история на славянските литератури. През 1923 г. заминава на двегодишна специализация по славянска филология в Прага като стипендиант на чехословашкото правителство. Защищава докторат в Карловия университет² на тема *Otakar Mokry³ a polská literatura*

¹ Най-обстойната информация за житейския и творческия път на Борис Йоцов дават Величко Тодоров в книгата си *Opera Slavica или назад към Борис Йоцов* (София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1995) и Иван Павлов в предговора си към книгата *Борис Йоцов. Славянството и Европа* (София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1992, с. 5 – 14). – Б. ред.

² По време на специализацията си в Прага се сприятелява с големия чешки българист и славист проф. Йозеф Пата (1886 – 1942), разстрелян от Гестапо през 1942 г., чийто труд *Лужица (Lužice, 1919)* е преведен на български език от Ст. Огнянов и издаден от Славянското дружество през 1924 г. с послеслов от Н. Бобчев. – Б. а.

³ Отакар (или Отокар) Мокри (Otakar/Otokar Mokry, 1854 – 1899) е чешки поет, прозаик, журналист и преводач от френски и полски език. Автор е на сборниците с разкази *Разкази и арабески (Povídky a arabesky, 1884)* и *Разкази и кратки скици (Povídky a drobné kresby, 1886)* и на стихотворения в духа на късния романтизъм, които публикува в литературната периодика (в престижните списания „Lumír“, „Světotoz“, „Květy“) и издава като самостоятелни стихосбирки през 80-те и 90-те години на XIX в. От преводите му се отличават тези на Ю. Словаки. – Б. ред.

Йоцов - пред съда

(1927)⁴. Продължава специализацията си във Виена, Лайпциг, Братислава, Краков и Варшава.

От 1929 г. Борис Йоцов е доцент, а от 1935 г. – професор в Софийския университет и ръководител на Катедрата по славянска филология. През 1935 – 1936 г. е декан на Историко-филологическия факултет, през 1936 – 1937 г. – директор на Народния театър в София, а през 1940 г. – главен секретар на Министерството на народното просвещение. Проф. Йоцов е член на БАН, на Кралското чешко общество на науките⁵, на Словашкото научно дружество „П. Й. Шафарик“⁶ и на редица други аналогични престижни сдружения.

От 11 април 1942 г. до 1 юни 1944 г. Борис Йоцов е министър на народната просвета в правителствата на проф. Богдан Филев и Добри Божилов. Като министър съдейства за създаването на Българския библиографски институт, на Висшето техническо училище, на факултетите по фармация и зъболекарство към Университета, на Висшето училище по телесно възпитание, на Университета в Скопие, инициатор е на Закона за кооперативен строеж на читалищни сгради и др. – и като „признание“ за всичко това Борис Йоцов получава смъртна присъда от т. нар. „Народен съд“. Разстрелян е на 1 февруари 1945 г.

В студиите си проф. Йоцов изследва българския етнос и народната душевност, възрожденската литература, връзките на европейските и славянските литератури с българската, творчеството на редица писатели и

⁴ При направена справка в библиотеката на Карловия университет беше получен следният официален отговор: „Podle rigorózního protokolu FF UK (kniha II), zápis č. 1464, uzavřel doktorské studium 4. listopadu 1927“. Тази информация смятаме за най-сигурен източник относно годината на доктората, тъй като в различни текстове, посветени на Б. Йоцов, се появява или годината 1925, или 1928. – Б. ред.

⁵ Кралското чешко общество на науките (Královská česká společnost nauk) е създадено през 1784 г. Неговите функции излиза създадената през 1953 г. и просъществувала до 1992 г. (т.е. до разделянето на Чехословакия) Чехословашка академия на науките (Československá akademie věd), която бива след това преобразувана в Академия на науките на Чешката република (Akademie věd České republiky) – Б. ред.

⁶ Словашкото научно дружество „П. Й. Шафарик“ (Učená spoločnosť Šafárikova) е създадено през 1926 г. в Братислава. През 1939 г. се обединява с „Матица словашка“ („Matica slovenská“, създ. през 1863 г.) и Музейно словашко общество (Muzeálna slovenská spoločnosť, създ. през 1893 г.) и на тази основа възниква през 1942 г. Словашката академия на науките и изкуствата (Slovenská akadémia vied a umení), а през 1953 г. – Словашката академия на науките (Slovenská akadémia vied), която през 1960 г. влиза в рамките на Чехословашката академия на науките с непроменено название. – Б. ред.

други творци. Те са поместени вече в „Златорог“, „Листопад“, „Училищен преглед“, „Българска историческа библиотека“, „Български преглед“, „Философски преглед“, „Родна реч“ и „Полско-български преглед“, а в Годишника на Софийския университет (Историко-филологически факултет) за 1928 – 1929 г. е публикувана неговата монографична студия *Отокар Мокри*.

Списание „Родина“ е тримесечно издание, като първият брой излиза през септември 1938 г. Реализирани са три годишнини и последният брой е издаден през 1941 г. В предговора към първата книжка двамата редактори – проф. Богдан Филов и проф. Борис Йоцов, изясняват целта на изследването си: „Задачата, която си поставяме чрез „Родина“, е ясно определена. Чрез това списание ще ратуваме за българска историческа, за българска национална култура“. Публикуваните материали са в областта на българската история и археология, на културната и литературната история, на българския бит, език и фолклорна традиция, на българското изкуство, а в редица случаи засягат българската тема в европейски контекст. От приложения библиографски опис на публикациите на Борис Йоцов в списание „Родина“ е видим и неговият изследователски интерес към славянските литератури, който той системно манифестира и на страниците на други периодични издания и сборници. Художествени творби в списание „Родина“ не се поместват. Всяка книжка има идентична структура с четири основни раздела: I. „Статии“, II. „Вести и бележки“, III. „Книжовни оценки“, IV. „Художествен преглед“.

Публикациите на проф. Йоцов са в тематично и жанрово отношение много разнообразни: той е автор на научни студии и статии, авторски портрети и анализи, оценки, рецензии на книги и на театрални постановки и др. Забележителна по замисъл и литературна интерпретация е студията „Расовият облик на българина в неговата поезия“ (I, 1938/1939, № 2, 89 – 111). Авторът обстойно разгръща идеята за тайнствения зов на кръвта у българина във връзка с неговата история и съдба, отразен в творчеството на трима поети – Иван Вазов, Пенчо Славейков и Кирил Христов. Този зов, даден му от Бога, го тласка към бурна и страстна любов към род и Отечество, към майка и любима, тя го води към жертвена борба за свобода или към „смърт юнашка“ (така характерна за темперамента на южняка, ако се обърнем към етноса и генезиса у италианци, испанци, албанци и други народи). Разкривайки душевността и буйния повик на кръвта, по различен начин интерпретирана у тримата поети, Б. Йоцов прави паралел с поезията на Пушкин. Подобна проблематика и сходни идейни послания той влага и в своите рецензии за книгите на д-р Методий Попов *Наследственост, раса и народ. Расова принадлежност на българите* (1938) и *Българският народ между европейските раси и народи* (1938) (сп. „Родина“, I, 1938, № 1, раздел „Книжовни оценки“, с. 239 – 242).

Възраждането – не само българско, но и общославянско, е една от големите теми, които вълнуват Борис Йоцов. На нея е посветена научната студия, поместена също в сп. „Родина“, „Една вардарска балада (на Йозеф Вацлав Фрич)“. Става въпрос за поетическата творба „Българки“. Балада според

събитието от 1832 г.⁶, която чешкият поет създава през 1864 г. и публикува за първи път в чешкото списание „Rodinná kronika“. Борис Йоцов представя творческия портрет на Й. В. Фрич като поет, прозаик, драматург и автор на политически статии и фейлетони. Тази поетична творба е с мотив от българския живот и пресъздава съдбата на три дъщери на българска майка страдалница. Йоцов прави сравнителен анализ на баладата на Й. Фрич и *Горски пътник* на Г. С. Раковски, а съпоставителният подход ще се окаже особено предпочитан от него и в други литературнокритически статии.

Честването на Вазовата годишнина на 22 септември 1939 г. е отразено и в списание „Родина“, където е публикувана и речта на Борис Йоцов (II, 1939, № 1, 180 – 183, „Вести и бележки“). С патетично въздействащ език той призовава към „възвръщане към Вазова“ – „вечно живият поет на българската земя“, който е споен с българския народ „в подвизите на Аспаруха, на Симеона, на Иван Асена, в саможертвата на патриарха Евтимия, в делото на Паисия и Раковски, на Миладинова...“. В речта си Борис Йоцов изтъква, от една страна, значението на Вазов като изразител на българската духовност. Той подчертава неговата страстна принадлежност към българския народ и желанието му да остане „човек на Балкана – с ведро душа, с гордо и добро сърце, с чисти и високи помисли“: „Иван Вазов ни завеща България, най-скъпото наследство, което имаме от своите деди и бащи, едничкото богатство, което притежаваме, което трябва да пазим, твърдо, решително – с неговото слово, с пламъка и предаността му, с неговата любов“. Същевременно обаче Йоцов определя Вазов като „един от искрените и благородни европейци на нашата земя“.

Към Вазов Борис Йоцов се обръща и по повод на издадената през 1938 г. в Париж книга на Петър Христофоров⁷ *Ivan Vazov, la formation d'un écrivain bulgare (1850 – 1921)* – рецензията на Йоцов също е публикувана в сп. „Родина“ (I, 1938, № 1, с. 255 – 257, раздел „Книжовни оценки“). В раздела „Книжовни оценки“ на сп. „Родина“ са рецензирани и други чуждестранни издания, посветени на България, като „Bulgaria, Rivista di cultura“⁸ (I, 1939, № 1 – 2, с. 191) и *Bulgariski ruch narodowy*⁹ от Л. Видершал (I, 1938, № 1, с. 262 – 263).

От страниците на сп. „Родина“ научаваме един слабо известен факт от биографията на Борис Йоцов, както и от историята на българската живопис. Списанието помества отзива на Васил Захариев за една изложба, в която са включени и картините на младия български художник, студент в Рисувалното училище (Художествената академия), Никола Иванов Йоцов

⁷ Петър Христофоров (1909 – 1999) защитава докторат в Париж. Преподава в Американския колеж в София. Като доцент, след това и професор по романска филология в Софийския университет издава *Френска граматика (фонетика, морфология, синтаксис)* (1946). Авторитетното парижко издателство „Editions du Minuit“ публикува неговата монография *Sur les pas de Chateaubriand en exil* (1961). – Б. ред.

⁸ Книгата е издадена през 1939 г. от Италиано-българската асоциация и нейната подготовка е дело на Еудженио Морели (Eugenio Morelli) и Енрико Дамяни (Enrico Damiani). – Б. ред.

⁹ Книгата е издадена във Варшава през 1937 г. като том XVIII, брой втори от поредицата *Rozprawy historyczne towarzystwa naukowego warszawskiego*. Текстът е достъпен на адрес: <http://pbc.gda.pl/dlibra/doccontent?id=2809>. – Б. ред.

(брат на проф. Борис Йоцов). В своята рецензия Васил Захариев разглежда трите картини на Никола Йоцов: „Лунна нощ над Вратцата“, „Здрач край София“ и „Кът от Варненския бряг“ (III, 1941, № 4, Художествен преглед).

Никола Йоцов е роден е на 17 февруари 1892 г. във Враца, участва в Балканската и Междусъюзническата война и загива на фронта на 18 март 1913 г. По повод на неговата гибел Борис Йоцов, тогава още ученик, написва три стихотворения, посветени на неговия убит брат и на подвига на българския воин, пожертвал живота си в името на България. Това са стихотворения, пропити с обич и болка, с преклонение и тъга. След тези три стихотворения Борис Йоцов не написва повече нито една поетична творба до края на живота си (по сведения на неговата сестра г-жа Цветана Йоцова-Колева, историчка). За приноса на проф. Йоцов и на редактираното от него списание „Родина“ в българската културна история неговият по-малък син – Богдан Йоцов, пише: „А като преподавател проф. Йоцов се занимаваше много с житейската съдба на народните будители. Пишеше непрекъснато статии за тях, особено в сп. „Родина“. Той, заедно с проф. Филов, успяха да направят това издание средище на интелектуалния елит“ („Българска корона“, № 44, 16 ноем. 1995, с. 7). Изявен представител на този елит, Борис Йоцов става жертва на кървавия екзекутор, наречен „Народен съд“. Днес наш дълг е да се върнем към създаденото от него. Това отчасти направи опозиционният периодичен печат: в „Демокрация“, „Българска корона“, както и „Литературен форум“ и „Отечествен вестник“. Статии от или за него са поместени в сборника *Защо сме такива?*, в *Летопис на просветното Министерство 1879 – 1995 г.*, в *Наказани таланти* на Кичка Пешева. В сборника *Славянството и Европа*¹⁰ (София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1992) са включени четири статии от Борис Йоцов, а книгата на Величко Тодоров *Opera Slavica или назад към Борис Йоцов* (София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1995) представлява първото минографично представяне на жизнения и творческия път на Борис Йоцов. Изключително богатото и стойностно литературоведско наследство на Борис Йоцов очаква своите читатели и изследователи.

ЛИТЕРАТУРА

Пешева 1993: Пешева, Кичка. *Наказани таланти: Биобиблиография*. Пловдив: Макрос 2000, 1993.

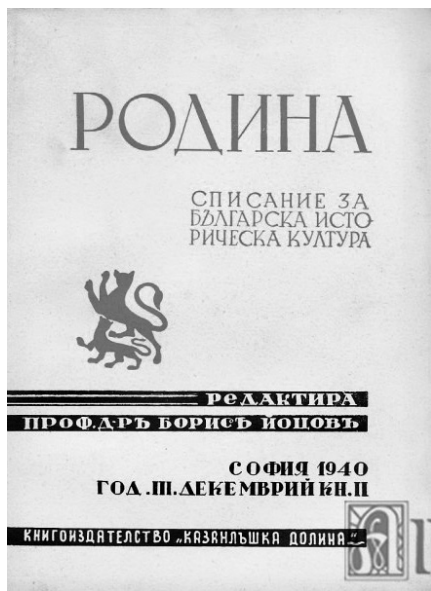
Севданова 1994: Севданова, Николина. С едничкото желание да помогна на своето Отечество: Проф. Борис Йоцов. // *Демокрация*, № 27, 1. II. 1994, 5.

Свиленов 1994: Свиленов Атанас. Докога в сянка: проф. д-р Борис Йоцов. // *Демокрация*, V, № 72, 2.IV.1994, 11.

Йоцов 1995: Йоцов, Богдан: Целта беше да се унищожи духовният елит на нацията: Интервю „За преживяното и поуките с Богдан Йоцов, син на убития от т. нар. народен съд проф. Борис Йоцов, разговаря Виолета Радева. // *Демокрация*, № 19, 23. I.1995, 7.

¹⁰ В изданието са включени следните статии на Борис Йоцов: „Славянските литератури и славянското съзнание в България“, „Български страдания и борби за свобода в славянската поезия“, „Братя Миладинови в Чехия“, „Т. Г. Масарик и неговият идеал за нова Европа“, както и предговорът на Иван Павлов „Ученият в лабиринта на историята“. – Б. ред.

ПУБЛИКАЦИИ НА БОРИС ЙОЦОВ ПО СТРАНИЦИТЕ НА СП. „РОДИНА“
(ред. Проф. Богдан Филов и проф. Борис Йоцов, София, I – III, 1938 – 1941)

Българското историческо съзнание през времето на Възраждането. // I, 1938/1939, № 1, 163 – 182, I раздел: Статии.

Към сръбско-българските взаимни връзки. // I, 1938/1939, № 1, 195 – 196, II раздел: Вести и бележки.

Ангел Каралийчев. Вихрушка, разкази и легенди. // I, 1938/1939, № 1, 216 – 220, III раздел: Книжовни оценки.

Методий Попов. Наследственост, раса и народ. Расова принадлежност на българите. – Българският народ между европейските раси и народи. // I, 1938/1939, № 1, 239 – 242, III раздел: Книжовни оценки.

Petr Christophorov, Ivan Vazov. La formation d'un écrivain bulgare (1850 – 1921). // I, 1938/1939, № 1, 255 – 257, III раздел: Книжовни оценки.

Ludwig Widerszal. Bułgarski ruch narodowy, 1856 – 1872. // I, 1938/1939, № 1, 262 – 263, III раздел: Книжовни оценки.

Расовият облик на българина в неговата поезия. // I, 1938/1939, № 2, 89 – 111, I раздел: Статии.

Стоян Романски. Нов Софрониев препис на Паисиевата история от 1781 год., съпоставен с преписа от 1765 г. // I, 1938/1939, № 3, 175 – 176, III раздел: Книжовни оценки.

Българска хайдушко-революционна романтика в Гърция. // I, 1938/1939, № 4, 162 – 169, I раздел: Статии.

Един „героизъм“ на озлоблението. // I, 1938/1939, № 4, 222 – 223, IV раздел: Художествен преглед.

Стоянова, Милка. Вазовата годишнина (от 22 септември 1939 г.: речта на проф. Борис Йоцов). // II, 1939/1940, № 1, 180 – 183, II раздел: Вести и бележки.

Bulgaria, Rivista di cultura Organo dell' associazione Halo-bulgare di Roma. // II, 1939/1940, № 1, 191 – 193, III раздел: Книжовни оценки.

Пловдивски народен театър. // II, 1939/1940, № 1, 219 – 223, IV раздел: Художествен преглед.

От Тулча до Цариград. // II, 1939/1940, № 2, 131 – 153, I раздел: Статии.

Една вардарска балада. // II, 1939/1940, № 3, 99 – 122, I раздел: Статии.

Един мемоар на Александър Екзарх. // II, 1939/1940, № 3, 161 – 167, II раздел: Вести и бележки.

Григор Василев. Йордан Йовков, спомени и писма. // II, 1939/1940, № 4, 163 – 168, III раздел: Книжовни оценки.

М. Арнаудов. Екзарх Йосиф и българската културна борба след създаването на Екзархията (1870 – 1915). // III, 1940/1941, № 1, 163 – 165, III раздел: Книжовни оценки.